

A man with a beard, wearing a blue shirt and a dark cap, stands with his back to the camera, looking out over a vast landscape. The landscape features a field of tall grass with two haystacks in the foreground, a dense forest of evergreen trees in the middle ground, and rolling hills or mountains in the distance under a blue sky with light clouds. Green leaves are scattered around the text.

Stjärnorna har sagt

Albert
Olsson

A man with a beard, wearing a blue long-sleeved shirt and a dark cap, stands with his back to the camera, looking out over a vast landscape. The landscape features a field of tall grass in the foreground, two large haystacks, a line of trees, and rolling hills in the distance under a blue sky with light clouds. Green leaves are scattered around the text.

Stjärnorna har sagt

Albert
Olsson

Albert Olsson

Stjärnorna har sagt

SAGA Egmont

Stjärnorna har sagt

Omslagsfoto: Shutterstock
Copyright © 1946, 2020 Albert Olsson och SAGA Egmont

Alla rättigheter förbehålles.

ISBN: 9788726740936

1. e-boksutgåva
Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med SAGA Egmont samt med författaren.

Företal

Denna roman handlar om en gången epok och om en kulturkrets, som upphört att existera. Den handlar nämligen om den forna polska godsägaradeln i Ukrajna, en adel i förskingringen, vilken uppfattade sig själv som den yttersta förposten för polsk kultur och nationalanda.

De sociala motsättningarna var stora och klasskillnaden mellan de besuttna godsägarna och den fattiga bondehopan oerhörd. Och kulturbärande ukrainsk medelklass saknades. Men över alla, ryssar och polacker, ukrainare och judar, vilade det ryska självhärskardömetets tunga hand.

I det väldiga slättlandet Ukrajna har sedan århundraden olika folkslag kämpat om herraväldet: mongoler och turkar, ryssar och polacker. Det har varit en blodig tummelplats för stridiga intressen. En ukrainsk författare har också kallat landet för "dödens fyrhörning".

Föreliggande bok är inget politiskt dokument. Den är endast ett försök att fånga människor, händelser och stämningar ur östeuropeiskt folkliv och att från förgängelse och glömska bevara minnet av en livstyp som gått under. Boken har tillkommit genom samarbete mellan förf. och fru Maria Moldenhawer, som själv är född i Ukrajna, där hon tillbringat sin barndom och ungdom. Fru Moldenhawer har lämnat uppgifter och material samt ställt sina kunskaper om ukrainska förhållanden till författarens förfogande och utan hennes medverkan hade denna bok inte blivit skriven. Vi har tillsammans försökt att i *romanens* form rekonstruera en så sann och genuin bild som möjligt av det liv som en gång levdes i Ukrajna, ett liv, på samma gång

ekonomiskt fritt och politiskt instängt, fullt av romantik,
kulturell förfining, excentricitet och egendomliga
människoöden, allt överskuggat av djup katolsk religiositet
och livskraftig polsk tradition och frihetslängtan.

Författaren

1

Det var en sommardag år 1905.

Himlen välvde sig blå och oändlig över den ukrainska slätten. Inte ett moln, inte en vit fläck i allt det blå.

Värmen stod dallrande över fält och byar.

Väderkvarnarna spretade med sina stillastående vingar mot skyn.

Gräset växte tjockt och grönt på den breda landsvägen. Det var en märkvärdig väg, knappast en väg, snarare någonting mera liknande en vildvuxen, oändligt långsträckt äng, prydd med frodigt slättergräs. Den var kolossal, den där vägen. Den var orimlig. Och den innebar ett förfärligt slöseri med bördig, ukrainsk jord. Det tyckte åtminstone några av Karpinskis bybönder, som tagit sig för att odla upp långsmala åkrar på båda sidor om vägen. På hösten blev vägen en enda svart mörja efter de stora regnen. Då gällde det att styra väl mellan gölarna, att finna en framkomlig väg — på vägen. Och var vägbanan sönderkörd av betlassen, fick man lämna den och köra ute i stubbåkern vid sidan om.

Solen stekte. Säden mognade. Som ett gult hav mötte den vid horisonten himlens blå.

Karpinskis hade mycket säd det året. De hade solrosor och vitbetor också, men dessa fält låg norr om gården.

Dagen såg ut att arta sig som alla andra sommardagar i Ukraina.

Men för familjen Karpinski betydde den något särskilt. Det var en stor bemärkelsedag, eftersom det var gamle herr Stanislaw Karpinskis namnsdag. Gamle herr Stanislaw,

vars familj sedan generationer suttit som godsägare i Ukraina, hade varit godsägare i femtio år och var nu en gammal patriark, hedrad och respekterad av underlydande och grannar. Han var en stark man, liksom huggen ur ett enda block, och i detta avseende liknade han de flesta av den generation polska adelsmän som levat fjärran från sitt fädernesland och likväl försökt att förbli polacker. Han var fordrande mot sig själv men också en man som inte tålde motsägelser. Trots detta var han älskad och ärad av både bönder och tjänare, emedan han i överensstämmelse med traditionen var som en fader för dem. Några år tidigare hade han överlämnat godset till sin son Stefan, men han behöll allt fortfarande sitt gamla inflytande.

Herr Stanislaw hade varit på benen alltsedan den tidigaste morgontimmen. Han hade på grund av dagens betydelse klätt sig i en halvlång, galonerad rock, som påminde om ett uniformsplagg från 1863, tiden för upproret mot ryssarna, i vilket Stanislaw tagit verksam del.

Han hade långa vita mustascher och leende ögon som bildade en egendomlig kontrast till de nedhängande, allvarliga ögonbrynen.

Nu satt herr Stanislaw bekvämt tillbakalutad i sin länstol, tände sin långa pipa och väntade.

Så hörde han beskäftigt trippande steg utanför dörren.

Det var hans lilla sondotter Eva som kom för att uppvakta honom.

Eva ställde sig mitt i rummet och såg på den gamle med stora runda ögon.

Eva hade skyndat sig att komma iväg till den gamle för att hon skulle hinna att läsa upp en dikt för honom, innan den övriga familjen infann sig för att höra på.

Hon började läsa.

Dikten var skriven av Janina, en syster till fru Karpinska. Fröken Janina var känd för sin patriotism och försummade

aldrig något tillfälle att se tillbaka på den polska historien och de polska traditionerna.

... Vi vill åter få vår frihet, åter bli ett folk som förr ... deldamerade Eva med lysande ögon, ty Eva *trodde*, så liten hon var, lika mycket på Polens frihet som hon trodde på de böner hon om kvällarna läste tillsammans med modern.

Medan Eva höll på med sin uppläsning öppnades dörren och familjen kom in.

En stund senare öppnades dörren åter och nya gratulanter anlände.

Först kom kocken Danilo, i hög, vit mössa och med rött skinande ansikte. Han bar på en stor tårta med inskription och röda sockerrosor.

Eva glömde att deklamera och stirrade som förhäxad på tårtan.

Danilo kysste gamle Stanislaw på båda händerna, mycket stolt över bakverket.

Herr Stanislaw skrattade under mustascherna och rynkade de stränga ögonbrynen för att inte visa hur rörd han var.

Sedan följde en hel procession, Jan, hovmästaren, kusken, trädgårdsmästaren och andra representanter för husfolket.

Klockan tolv började gästerna anlända.

Genom den öppna grinden kom eleganta åkdon med fyra hästar, förspända på engelskt vis, samt andra spann med hästarna i bredd och med stora klockor ringande vid halsen, såsom det var gammal sed i Ukrajna.

Där kom Marta Borowska själv körande i sin volant, förspänd med två vita araber. Men det kom också anspråkslösare ekipage: kyrkoherden, som mottogs med stor heder uppe på verandan och blev kysst på axeln av de äldre herrarna och damerna medan de yngre kysste på hand.

Adam Karpinski, broder till godsägaren Stefan Karpinski och yngre son till herr Stanislaw, kom i sin jaktvagn.

Männen gick till biblioteket och började med detsamma tala om skörden, om väderleken och om vetepriiserna.

Damerna ordnade håret, hostade inledande och gick till salongen, slog sig ner i de gamla sofforna och började tala om sådana saker som intresserade dem: om regnet som inte kom i rätt tid, om sjukdomar i familjerna, om kreaturspesten och annat som störde deras lugna liv.

Detta år hade emellertid någonting helt nytt dykt upp vid horisonten: det var år 1905 och det var revolution i luften, men ingen trodde på den.

Eva blev trött på att niga och kyssa på hand. Hon var besviken över att det inte kom några barn. Hon brukade alltid längtansfullt titta efter andra flickor, för hon var herr Stefans enda barn och dessutom alltför väl övervakad av den franska guvernanten och drillad av modern, mostrarna och av hovmästare Jan, som alltid var rädd att hon skulle smutsa ner parkettgolven.

Eva beslöt att ge sig av ifrån all den stela högtidligheten.

Hon lämnade huset och smög sig ut genom grinden.

Mademoiselle, den franska guvernanten, syntes inte till.

Eva lekte för sig själv en stund, men sedan beslöt hon sig för en upptäcktsfärd på egen hand.

Hon ställde sig att titta längs vägen, som gick ner till byn.

Den vägen kände hon till. Den ledde ner till hennes farbror Adam Karpinskis hus.

Hon fick plötsligt för sig att hon skulle springa ner och titta på den stora landsvägen. Hon hade kommit åkande där åtskilliga gånger i sällskap med far och mor, och den hade alltid retat hennes barnsliga nyfikenhet.

Nu skulle hon äntligen ta sig en ordentlig titt på den.

Eva följde diket som gick mellan byhusen och byvägen.

Malvorna, som om våren i tusental stod och gungade sina skära och vita blomsterhjul i vinden, hade redan gått i frö. Evas kjol svepte mot malvastånden, när hon andfådd sprang fram längs dikeskanten.

Eva såg sig om. Hon undrade hur långt hon skulle hinna, innan Mademoiselle fick upp spåret efter henne. Modern skulle ge henne bannor. Men det brydde hon sig inte om. Hon *måste* ner och titta på stora landsvägen.

Bönderna stod, trots att det var mitt på eftermiddagen och de egentligen borde vara i fullt arbete, samlade nere vid bygrinden, tuggade solrosfrön och spottade skal. Några oxar, som man varit i färd med att driva upp till godset, bildade en trög klunga i närheten av bondehopen.

Då bönderna fick syn på Eva, började de oroligt flytta på sig.

Eva hörde bonden Dimitruk, som var en av de få bönder hon kände, säga till de andra:

— Där kommer lilla fröken. Men det gör ingenting. Hon är för liten för att förstå någonting.

— Men inte för liten för att skvallra, sade någon annan.

Bönderna hälsade:

— Goddag, lilla fröken.

— Det är bäst att driva iväg oxarna, sade någon.

— Å, det gör ingenting.

Eva hade stannat för att titta. Oxdrivarna trängde sig ut från bondehopen och började sparka och slå oxarna. Även de andra bönderna började ge sig av. Snart hade alla bönderna försvunnit, och kvar vid grinden stod bara ett par halv vuxna skolpojkar, vilka, rädda och förlägna, stoppade några fulltryckta pappersark i sina vida byxfickor.

Eva hade hört talas om de där pappersarken. Dagen förut hade fadern och farfadern resonerat om att det om nätterna kom broschyrer till byarna.

— Vad gör det för nytta att skicka broschyrer till bönderna, hade farfar Stanislaw sagt. Bönderna kan ändå inte läsa. Och revolution tror jag inte på. Inte bland bönderna.

— Nå, även om de inte själva kan läsa vad det står i de där skrivelserna, så finns det väl alltid de som kan tala om vad det står i dem, hade hennes far invänt.

Och nu hade hon sett skolpojkar läsa skrivelser för bönderna. Alltså hade hennes far haft rätt och farfadern orätt.

Eva ställde sig att titta på pojkarna, som roade sig med att åka fram och tillbaka på bygrinden. Det såg så lustigt ut. Hon brukade själv åka på grinden där hemma.

En liten kattunge, som förirrat sig bort från byhusen, kom och strök sig mot Evas ben. Eva glömde att springa vidare och började smeka kattungen.

— Eva!

Hon ryckte till. Där kom Mademoiselle, ivrig och upprörd. Eva släppte ner kattungen och tänkte ett slag springa vidare. Men det kunde hon ju inte. Mademoiselle skulle tala om för hennes mamma, att hon inte var en lydig och snäll flicka.

Guvernanten kom fram till Eva och tog henne i handen.

— Att du kan vara så stygg, sade Mademoiselle på franska.

— Inte stygg, svarade Eva på samma språk.

— Mamma är ond på dig, grälade guvernanten.

Eva såg inte alltför förkrossad ut inför denna upplysning.

Med guvernantens hand i sin återvändande Eva till godset. Men gång efter annan såg hon sig tillbaka. Så synd att hon aldrig hann ut till stora landsvägen. Hon skulle passa på att springa sin väg en annan dag. Men då skulle hon inte låta locka sig till att stanna och titta på bönderna. Hon skulle

inte heller titta på skolpojkar som åkte på bygrinden. Och kattungar skulle hon lämna ifred.

Modern grälade på Eva och sade att hon, trots den stora dagen, skulle lära sig en sida ur den franska läseboken utantill.

Eva fick följa med Mademoiselle in i lektionsrummet, och där fick hon sitta tills hon lärt sig sitt straffpensum.

Sedan var Evas tilltag förlåtet och när middagen serverades fick hon sitta vid änden av det mycket långa middagsbordet, som var täckt med en snövit duk. Blommorna på den gamla sèvresservisen tävlade i liv och färg med de levande blommorna i de många blomstervasarna. På hedersplatsen vid den andra bordsändan satt kyrkoherden med fru Karpinska på sin högra sida, så långt borta att Eva tyckte att hon knappt kunde se honom.

Runt bordet rörde sig Jan hovmästare och en annan hovmästare, båda i jackett och assisterade vid serveringen av pojkar i kosacklivré.

Det var ingen ända på maträtterna. Och vinet och champagnen kom stämningen att stiga allt högre.

Talen ville aldrig ta slut.

Slutligen kom det sista talet, åtföljt av den gamla polska skålen: — Älsken varandra.

Sent på kvällen lämnade gästerna huset, säkra på att de skulle mötas nästa år vid samma tid och även alla följande år, så många som Gud gav.

Eva var så sömnig att hon knappt kunde se, men hon ville tvunget stanna uppe tills gästerna reste. Hon önskade så livligt att få stå på trappan och titta på den långa raden åkdon och förriiddare med de tända oljelamporna.

Och så var den stora dagen äntligen slut och Eva kröp i säng, trött och nöjd.

Det dröjde länge innan man kom i ordning den följande dagen.

Eva vaknade vid att dagsljuset sken henne i ögonen.

Och så fick hon stiga upp och kläda sig.

Dagen gick. Ingenting hände. Eva hade tråkigt och tyckte att timmarna gick långsamt. Vid kvällsvarden satt hon och lyssnade till hur fadern och farfadern resonerade fram och tillbaka om revolutionsryktena.

— Bönderna är för dumma för att ställa till revolution, sade Stanislaw Karpinski. En sådan där trög hop har svårt att komma i rörelse. Förresten kan jag inte inse att de har någonting att beklaga sig över.

Stefan Karpinski sade att det kanske ändå måste ligga någonting i de envisa ryktena.

Gamle Stanislaw strök med handen genom sitt snövita hår.

— Hela saken är inte värd en tanke, sade han irriterad.

— Tvärtom. Jag tycker vi har all anledning att tänka på den. Inte bara det att vi är polacker, vi är dessutom godsägare ...

— Varför skulle de ha någonting emot oss därför att vi är polacker. Det är vi som har bragt kulturen till steppen. Bönderna anser oss och inte den ryska regeringen som sina rätta herrar. Det är inte *vi* som förtrycker dem.

— Jag är inte så säker på att de ukrainska bönderna sätter något större värde på den polska kulturen. Förresten är det nog mindre fråga om nationella och politiska motsättningar än om sociala, invände Stefan. Det är så många klagomål ...

Stanislaw Karpinski såg förgrymmad ut.

— Klagomål? Piskan på ryggen på den som inte vill arbeta. Du har alltid varit för liberal ...

Jan hovmästare, som passade upp vid bordet, höll på att tappa stekfatet, då han höll fram det åt gamle Stanislaw.

— Se dig för och håll ordentligt, röt den gamle.
Eva tyckte att Jan såg nervös ut. Han verkade så orolig.
Fru Anna, vars vaksamma blick följde allt som tilldrog sig vid bordet, lade också märke till hovmästarens besynnerliga utseende.

— Är ni sjuk Jan? frågade hon.

— Nej, tack, jag mår bra, nådig frun.

— Varför skulle han inte må bra?, undrade Stanislaw och gav hovmästaren en likgiltig blick.

Efter kvällsvarden tände Stanislaw sin pipa och slog sig ner i sin länstol. Eva ställde sig vid hans knä och tittade upp på honom, full av beundran. Hon tyckte om farfadern. Han hade alltid så mycket att berätta. Han hade varit med om revolutionen 1863. Han hade legat i skogarna och slagits med ryssarna.

— Det är två saker du inte ska glömma, brukade han säga till Eva: att du är katolik och att du är polska. Varje polskt gods är ett fort, en förpost för Polen.

Eva nickade. Hon skulle inte glömma.

Nu rörde hon med sin hand vid farfaderns knä.

— Berätta, bad hon.

Och gamle Stanislaw rätade på sin ålderskrökta rygg, det kom nytt liv i de skumma ögonen, blicken förlorade sig i fjärran.

Och så började Stanislaw Karpinski berätta ...

2

Sommaren skred fram. Det fullmatade vetet blev skördetungt ute på fältet. Bönderna och det uppbådade skördefolket högg säden och satte upp kärvarna så att de bildade runda små hus och lade ett par kärvar ovanpå till skydd mot regnet. Om det skulle komma något. Men det kom inget. Och då säden var torr körde man den till gårdshuset och lade upp den otröskad i väldiga stackar.

Värmen var kvävande.

Åskan började rulla, och de lättskrämde bönderna satte helgonbilder i fönstren för att skydda sina hus från blixtnedslag.

Kozlowski, Stefan Karpinskis förvaltare, red omkring och inspekterade böndernas arbete. Han hade alltid piskan tillreds, och nåde den som inte var snabb nog i vändningarna. Stefan Karpinski hade visserligen förbjudit förvaltaren att använda piskan, men det brydde sig inte förvaltaren om. Han tyckte att godsägaren fjäskade alldeles för mycket för de okunniga bönderna. De skulle hållas kort. Det talades så mycket om frihet. Vad skulle de dumma bönderna med friheten? De visste ändå inte vad de skulle använda friheten till.

Förvaltaren var som ett åskmoln, där han for omkring. Bönderna sneglade ilsket på honom och muttrade.

De skulle tala om för godsägaren att man slog dem.

Kozlowski log hånfullt. Nå, de kunde försöka att skvallra på honom, han skulle tala med den som skvallrade. Bönderna, som visste, vad de kunde ha att vänta av förvaltaren, ifall de beklagade sig över honom, teg visligen.

Hettan fortfor.

Eva, som sprang och lekte i trädgården framför huset och ibland vid kanten av den närmsta karpdammen, övervakad av Mademoiselle, var våt i håret och svett ända ut genom kläderna. Hon kröp in i skuggan av den höga säven, satte sig på en rugge torrt gräs och funderade. Hon ville ta sig något för, men det var bestämt för varmt. Hon kunde inte få en enda idé. Förresten nyttade det ingenting till att få idéer, Mademoiselle gillade sällan hennes idéer, och fru Anna var för det mesta av samma uppfattning som guvernanten.

Eva hade en bestämd känsla av att någonting var sig olikt, att någonting var i görningen. När hon sprang omkring i huset, fann hon ofta tjänarna inbegripna i ivriga resonemang. Kocken Danilo var alltid synnerligen högljudd. Men då Eva uppenbarade sig, blev det genast alldeles tyst. Tjänarna såg sig ängsligt omkring och skyndade till sina sysslor.

Eva kikade genom en öppning i vassruggen ut på änderna, som simmade omkring ute på vattenytan.

Gonggongen ljud. Det var middag.

Mademoiselle kallade på Eva.

Eva reste sig och följde Mademoiselle in i huset.

Farfadern kom från sitt rum.

Stefan Karpinski kom från sitt kontor, där han haft ett samtal med förvaltaren.

Kozlowski såg sur ut.

— Jag vet att det kommer folk från staden om nätterna, sade han. De har fått manifest.

Gamle Stanislaw Karpinski hejdade sig och tittade förargad på förvaltaren.

— Manifest, sade han. Vad är det för dumheter?

— Det är oroligt i städerna, svarade Stefan Karpinski mulet.

— Låt bli att prata om revolution, replikerade gamle Stanislaw hetsigt. Gendarmerna kommer att slå ner varje upprorsförsök. Hittills har ingen revolution lyckats i Ryssland.

Förvaltaren såg klentrogen ut. Inte för att han trodde att en revolution skulle lyckas, men även en misslyckad revolution kunde ställa till en massa ohägn.

Dagarna gick den ena efter den andra. Kvalmet stod kvävande över den ukrainska landsbygden.

Det gick rykten om att arbetarna i städerna gjort revolution.

Bönderna samlades om kvällarna vid bygrinden, tuggade frön och diskuterade. Det hade kommit order från något slags revolutionskommitté att de skulle lägga ner arbetet. Det skulle komma andra tider. De skulle få mera jord.

Även tjänarna samlades om kvällarna för att resonera. De hade fått samma order som bönderna. Det skulle bli revolution. Det skulle skapas andra förhållanden. Det arbetande folket skulle bestämma. Överklassen skulle bort.

Kocken Danilo var full av entusiasm. De skulle sluta arbeta. Danilo hade ingenting emot att slippa arbetet. Arbetet var människans förbannelse. Den som ville äta kunde laga sin mat själv. Det tyckte inte de andra: Danilo kunde gått fortsätta att laga mat, för han lagade god mat. Förresten var det ingen konst att laga mat, när man hade så många till hjälp i köket som Danilo hade. Men det vågade de inte säga till Danilo, som var en mycket hetlevrad, rödbrusig herre, som aldrig försummade ett tillfälle att smutta på herrskapets vin och vodka.

Atmosfären blev för varje dag alltmera laddad.

Janina, som undervisade i en, trots det ryska förbudet upprättad polsk skola, avsedd för barn till de polacker som levde i byn, kom hem och berättade, att barnen hade sagt att bönderna skulle strejka.

Fru Anna gav sin man en blick.

Stefan Karpinski satt bekvämt tillbakalutad i en fåtölj och rökte en cigarrett. Han märkte den blick hustrun gav honom, knep samman ögonen och log bistert. Sedan öppnade han långsamt ögonen och kisade från hustrun till svägerskorna, Janina och Izabela, som satt i rummet, Izabela med en mässhake, som hon höll på att brodera och Janina med några kriaböcker hon skulle korrigerera.

— Det är kanske bäst att jag tar och skickar er tre till staden ifall det skulle bli oroligheter.

Fru Anna såg förolämpad ut.

— Vad tror du om mig? frågade hon skarpt.

— Ja, vad tror du om oss, inflikade Izabela och lät broderiet sjunka i knäet.

Eva, som satt på golvet och lekte med sina dockor, vände ett nyfiket ansikte mot fadern.

— När det är revolution, pappa, dödar dom då små barn?

— Det är bäst att du går ut till Mademoiselle, sade fru Anna. Vart har hon förresten tagit vägen?

I detsamma kom Mademoiselle i dörren. Hon fick order att ta Eva med sig på en promenad, men de borde inte avlägsna sig för långt från huset eller gå till bortersta delen av den stora parken. De skulle hålla sig i närheten av boningshuset.

— Varför får vi inte gå till bortersta änden av parken, mamma? frågade Eva.

— Det där förstår du inte. Gå nu.

Eva avlägsnade sig i sällskap med guvernanten.

Stefan Karpinski rökte slut på sin cigarrett och tryckte samman cigarrettstumpen i askfatet. Han hörde gamle Stanislaw komma mot vardagsrummet, det var lätt att känna igen honom på de släpande stegen. Stefan reste sig och gick sin väg. Han ville inte träffa den gamle mer än

nödvändigt. De hade så olika åsikter, och det skar sig numera så gott som alltid.

— Det blir ingen revolution, var Stanislaw Karpinskis dagliga tema.

Men det blev revolution. Den började i de större städerna och spred sig till de mindre. Och från städerna spred sig oroligheterna ut på landsbygen, från det ena godset till det andra.

Hos Karpinskis gick allting i de gamla hjulspåren. Gamle Stanislaw slutade upp med sina självsäkra utlåtanden och gick butter och sur omkring i huset. Stefan Karpinski iakttog sina tjänare och sitt gårdsfolk. Han trodde att han kunde lita på dem. Han märkte nog oron ... men vem av dem skulle vilja svika honom? Han hade alltid varit human mot sitt folk, mera human än många andra godsägare han kände till.

Fru Anna var bekymrad men försökte dölja sina bekymmer. Eva, som ivrigt sprang omkring och snokade överallt, fick befallning att stanna inomhus.

— Danilo pratar så mycket med tjänarna, mamma, sade Eva en dag. Han säger att de ska göra revolution. Ingen ska arbeta.

Fru Anna såg på sin dotter och teg.

— Danilo skulle till Sibirien, fräste Stanislaw, då han hörde talas om Danilos yttrande.

Ingenting såg emellertid ut att ändra sig.

Men så en morgon kom inte tjänsteflickan in till fru Anna med det varma vatten, som hon brukade få på sängen varje dag. Och då hon kom ut i matsalen hade Jan inte skruvat ifrån fönsterluckorna.

Fru Anna gick från det ena rummet till det andra. Allt var tyst. Inga tjänare syntes till. Bara fröken Zofia, kammarjungfrun, följde henne som en skugga, upprörd och undrande.

Fru Anna slog upp fönsterluckorna i matsalen.

Hon var ond.

Vart hade folket tagit vägen?

Husfrun, som tjänade som ordergivare och mellanhand mellan fru Anna och tjänstefolket, låg sjuk på sitt rum. Fru Anna beslöt att hon skulle gräla riktigt ordentligt på Jan och de andra.

Då hon smällde upp den sista fönsterluckan, fick hon syn på tjänarna. De stod i en stilla, tigande grupp nedanför stora trappan och tittade förläget och nervöst upp på fru Anna. Jan hovmästare stod, iförd sin svarta söndagskostym, på nedersta trappsteget och tummade på sina lösmanschetter.

Eva kom rusande.

— Mamma, mamma, nu är det revolution här också! Hon dansade ivrigt runt golvet och visste inte riktigt vilket ben hon skulle stå på.

— O, mamma, så spännande. Tror du det blir farligt? Tror du att de kommer att skjuta och döda varandra? O ...o ...o ...

De halvlånga flätorna daskade henne på ryggen.

— Tror du pappa kommer att ta ner bössan och skjuta, han också?

— Tyst, barn, sade modern strängt.

Fru Anna lämnade fönstret och skyndade till kontoret. Där fann hon sin man sittande bakom skrivbordet.

— Vad står på, Stefan?

— Strejk, svarade Stefan Karpinski enstavigt. Jan har anmält att en deputation på fyra man önskar företräde för att diskutera arbetsförhållandena.

— Vad kan där vara att diskutera?

— Inte vet jag, svarade Stefan Karpinski med en gest.

Eva stod invid faderns stol. Hennes ögon glödde av spänning och nyfikenhet.

— Tror du det kan bli allvarligt? frågade fru Anna bekymrad.

— Ånej, det tror jag just inte, svarade Stefan lugnt. Inte med mitt folk.

— Jag är polska och katolik, kvittrade Eva och hävde sig på tårna upp över skrivbordskanten.

Det knackade på dörren.

Så öppnades den långsamt vid Stefan Karpinskis barska "stig in".

Jan hovmästare kom först. Han var pionröd och förlägen.

Bakom Jan kom kocken Danilo, kusken och trädgårdsmästaren.

De fyra männen radade upp sig innanför dörren, tysta och generade.

Stefan betraktade tigande deputationen.

Jan tog ett steg framåt. Han var obeslutsam. Men så tycktes han plötsligt bli klar över vad han skulle göra. Han gick fram till fru Anna, kysste hennes hand och kysste sedan även Stefan Karpinskis hand.

Danilo kom långsamt efter och gjorde som Jan hade gjort. Kusken och trädgårdsmästaren följde efter.

Sedan ställde de åter upp sig innanför dörren.

— Hur kan ni göra på det här sättet, Jan? frågade fru Anna förebrående och riktade sina ord till hovmästaren utan att ta notis om de tre andra.

— Måtte helgonen förlåta oss, frun, men vi måste lyda revolutionskommitténs order, annars går det oss illa, när de kommer.

— Vad vill ni? frågade Stefan Karpinski otåligt.

De fyra männen såg i golvet. Ingen svarade.

Stefan Karpinski upprepade sin fråga.

— Revolutionskommittén kommer senare för att förhandla om anställningsvillkoren, det stod där i manifestet, svarade Jan hovmästare tveksamt.

— Jag bryr mig strunt om er kommitté, svarade Stefan Karpinski otåligt. Vad vill *ni*?

Ny tystnad.

— Ska dom inte skjuta, pappa? frågade Eva nyfiket.

— Tyst eller gå ut, svarade fru Anna.

Hon önskade att hon haft Mademoiselle i närheten, så att denna kunnat föra bort Eva. Det var olämpligt att flickan fick vara med om det här uppträdet.

— Vad vill *ni*?

— Ing ... en ... ting. Egentligen ingenting, svarade Jan hovmästare stukad ... Vi måste lyda kommittén, upprepade han skrämnd.

— Vi vill inte arbeta längre, inflikade nu Danilo, som tyckte att det inte kunde skada med ett litet manhaftigare uppträdande.

— Och det ska du säga, Danilo, som lagar så god mat, sade Stefan Karpinski smickrande.

Kocken log plötsligt med hela ansiktet.

— Ja, hade det inte varit för den förbannade kommittén, sade han fundersamt.

— Jag tycker inte att ni ska bry er så mycket om den där kommittén, försökte Stefan Karpinski att övertala dem.

Männen beklagade — men de vågade inte annat. Och så brast de ut i ett ordflöde, som rann allt fortare för varje sekund. De bad herr Stefan förlåta. De var ledsna. De förklarade att de ville gå i döden för honom ... men se revolution var revolution ...

Och så gjorde sig deputationen redo att avtåga.

— Nå, vad tänker ni nu ta er till? frågade Stefan Karpinski nyfiket.

Jan hovmästare bugade sig stelt.

— Vi tänker promenera i parken, nådig herrn.

— Säg ifrån när ni tröttnat, svarade Stefan Karpinski och log. Eller när ni blir hungriga. För mat får ni hålla er med

själva.

Deputationen hajade till. Den sidan av saken hade de inte tänkt på.

De fyra männen såg snopna ut.

Det rådde en förlägen tystnad.

Männen drog sig baklänges ut genom dörren.

Fru Anna tog Eva med sig och gick in i vardagsrummet för att prata med sina båda systrar, Izabela och Janina, som stod bakom gardinerna och tittade på tjänstefolket, som just var i färd med att överösa Jan med frågor om hur deputationens uppvaktning hade avlöpt.

— Hur går det? frågade Janina oroligt.

— Å, sade fru Anna i överdrivet lätt ton, det är säkert ingenting att fästa sig vid.

Gamle Stanislaw kom linkande från biblioteket och ställde sig att titta ut genom fönstret, han också.

Grinden som ledde in i den del av trädgården, som låg framför huset, knarrade.

— Såå för ..., brummade Stanislaw, här kommer det fler. Stefan tar förstås inte i ordentligt ... Han pratar och ska ställa tillräta. Nå, det kan vara lika gott åt ryssarna att de får litet att sköta. De kunde ge folk litet större frihet, oss polacker isynnerhet, så skulle vi nog ordna upp det. Men när de enda som begriper någonting ska hållas nere ...

Det var folket från ladugården, stallarna och jordbruksarbetet som kom i en manstark trupp på hundrafemtio man för att tala med godsägaren. Nu skulle det äntligen för deras del vara slut med slitet och släpet. Nu skulle det grundas ett nytt rike på jorden. Nu skulle det bli rättvisa. Nu skulle det bli slut på skillnaden mellan rik och fattig. Det hade det stått i manifestet.

De stannade innanför grinden. Några stycken skilde sig från de andra, gick runt den stora cirkelrunda gräsmattan

och kom bort till tjänstefolket, som ännu stod dröjande kvar nedanför trappan.

— Det här är löjligt, sade Stanislaw och lät den djupa basrösten rulla som en åska.

— Är det farligt nu då? frågade Eva. Hon hade klivit upp i soffan och kikade mellan krukväxterna ut på den ovanliga anhopningen av gårdsfolk och tjänare.

— Farligt, gnisslade Stanislaw, ingenting är farligt så länge man inte är rädd. Man är väl ingen ryss heller.

— Är ryssarna rädda då, farfar?

Gamle Stanislaw mumlade otydligt.

— Ryssarna ska vi inte tala om. Men det är deras skull att allting i Ukrajna går galet.

Stanislaw linkade ut till kontoret för att biträda Stefan vid dennes underhandling med gårdsfolket.

Stefan Karpinski blev lagom glad, då gamle Stanislaw kom.

— Folket vill jag sköta själv, utan inblandning, sade han strävt. Det går inte med gamla metoder numera. Och situationen är ömtålig.

Och så kom deputationen för gårdsfolket.

De hade lagt ner arbetet och skulle inte återupptaga det förrän en representant för revolutionskommittén hade förhandlat med godsägaren om arbetsvillkoren.

— Och sådant struntprat tror ni på, brummade den gamle ironiskt.

Han fick inget svar.

— Kreaturen måste ni väl kunna sköta så att de inte far illa, försökte Stefan att vädja till dem som arbetade i ladugården.

Nej, de vågade inte.

— Jaså, ja då kan ni gå, svarade Stefan kort.

De gick.

Eva, som stod på lur i dörren till vardagsrummet, ville följa efter dem ut, men Mademoiselle tog henne med in i lektionsrummet. Men både Eva och Mademoiselle hade svårt för att koncentrera sig på lektionen. Deras blickar sögs till fönstret, i spänd väntan på att någonting skulle hända.

Men ingenting hände.

Daggen torkade bort ur gräset under den stora kastanjen framför huset.

Flugorna surrade i fönstren.

I hallen hörde fru Anna snabba steg.

Ute i köket tog sig Jan och Danilo en styrketår innan de gick ut i parken för att förena sig med det övriga tjänstefolket.

— Det är så att man får sig en fridag, sade Danilo tillfredsställd.

Jan teg.

De travade vid varandras sida.

— I revolutionstider lär flickorna alltid vara mer tjänstvilliga än annars, filosoferade Danilo. Ja, jag har förstås aldrig haft några svårigheter från det hållet, tillade han med ett grin ... De har alltid kommit så vackert bara jag vinkat.

— Vad har du då vinkat med? frågade Jan spydigt.

— Ja, vad har en karl att vinka med? fnissade Danilo uppsluppet.

Båda skrattade, Danilo för full hals, men Jan mera reserverat såsom det anstod en hovmästare med polisonger, rödlätt hy och glänsande vitt skjortbröst.

Tjänarna hade samlats i rosenbersån. De satt bekvämt på bänkarna, sträckte benen ifrån sig, kände sig fria men en smula högtidliga i sina söndagskläder och bästa skor. Bakom dem sken solen på den lilla statyn av S:t Antonius, som tittade fram ur ett buskage. Litet längre bort, i andra

änden av bersån, höjde sig en bild av den heliga Guds moder över ett rosensnår.

— Nu kan dom djävlarne laga sin mat själva, bäst de gitter, skrävade Danilo, då han kom fram till de andra.

Tjänarna pratade en stund om revolutionen och undrade hur dags kommittén skulle komma för att underhandla med godsägaren.

De njöt av friheten.

Friheten var allt ett bra kostbart ting.

Men solen gassade.

Somliga kastade sig ner i skuggan.

De fina skorna blev alltför trånga. De tog av dem och lirkade med tårna. Männenn våndades i sina kragar. Svetten stod dem i pannan.

Rätt som det var kom Eva gående i sällskap med Mademoiselle. Hon sprang fram till tjänarna, skrattade och tittade nyfiket på dem. Jaså, detta var revolution. Hon hade hört att det skulle vara någonting helt annat, någonting förfärligt.

Alla ville prata med henne och visa sig vänliga. En av kökspojkarne visade henne att han kunde stå på huvudet.

— Är det roligt att göra revolution? frågade Eva naivt.

Tjänarna tittade fundersamt på varandra.

— Det är inte vi som gör revolution, lilla fröken, förklarade Jan hovmästare stelt.

Mademoiselle kallade på Eva. Då lämnade hon tjänarna och följde lydigt med Mademoiselle.

Solen blakade allt hetare. Värmen trängde in mellan träden, där inte den minsta vind fläktade.

Det var inte fullt så roligt längre. Friheten började få bismak. Det var inte långt kvar till middagen, och de kände sig oroliga för hur det skulle bli med maten. Danilo gjorde inte min av att gå tillbaka till köket. Och herr Stefan hade

sagt att de inte skulle få någon mat så länge de strejkade. De kunde inte våga att *ta* mat heller.

Frihet utan mat blir snart anfrätt. Det var förstås skönt att slippa göra någonting ... Men kanske borde de skicka någon ner till byn för att höra efter, ifall bönderna visste när kommittén skulle komma.

Jan och Danilo erbjöd sig att gå till byn och skaffa upplysningar. Men först gjorde de en lov in i köket för att smutta på vodkaflaskan, som Danilo lyckats sticka undan, därför att han en dag fått ha hand om den sjuka husfruns nyckelknippa. Vodkan piggade upp och göt nytt liv i de båda männens redan dämpade revolutionsiver.

Två rader halmtäckta, vitkalkade hus låg på båda sidor om den värmedallrande landsvägen. Det var byn.

Bönderna satt och dåsade i skuggan under Dimitruks jättestora körsbärsträd.

Danilo frågade om bönderna sett till kommittén.

Nej, ingen hade sett till kommittén. Förresten gav de fan i kommittén, antingen den kom eller inte. Huvudsaken var att de fick sig en fridag. Det var alldeles för varmt att arbeta. Och varför skulle man egentligen arbeta? Gud hade uppfunnit friheten och människan brännvinet. De båda tingen hörde ihop. Det var godsägarna och de satans förvaltarna som uppfunnit arbetet. Nu kunde de där herrarna gå i selen ett slag, så fick de känna på.

— Bara vi inte får det surt efteråt, sade Jan, som började tvivla på att den där kommittén verkligen skulle komma. Ingen hade någonsin hört talas om att det kommit någon från staden för att prata med godsägarna om arbetsförhållandena.

Jan och Danilo blev inbjudna att smaka på vodkan. De slog sig ner. Hit till byn skulle kommittén i alla händelser komma först.

Vodkan löste stämbanden. Skryt, skrävel och skämt fyllde luften. Så började man sjunga och glömde både revolutionen, livets bekymmer och kommittén som aldrig kom.

Plötsligt kom en liten pojke löpande nerifrån vägen.

— Det kommer någon, skrek han.

Sången tystnade och bönderna kikade intresserat bortåt den solstekta bygatan.

— Det är någon som kör med bara en häst. Då är det en jude, utbrast Danilo besviken.

Skjutsen kom allt närmare. Nu kunde de se den runda, svarta mössan och den långa, knäppta rocken.

— Det är Lejba, skrek Dimitruk.

Den magra hästen hängde med huvudet. Juden satt hopsjunken på sätet och vändades i värmen.

Skjutsen nådde fram till bönderna, som skrattande omringade den.

— Vad nytt, Lejba?

Lejba fingrade på knapparna i sin rock, som han trots myndigheternas förbud mot judiska rockar försökt göra så judisk som möjligt. Svetten rann nedför hans magra kinder och vätte det glesa haksågget. De bruna ögonen plirade solblinda.

— Inget nytt, svarade han sävligt och lät blicken glida över den uppslupna bondeskaran.

Lejba var en i hela grannskapet välkänd figur. Han brukade köpa upp godsägarnas säd och andra jordbruksprodukter, förmedla kreatursköp och försäljningar. Godsägarna befattade sig inte gärna själva med den merkantila sidan av jordbruksdriften. Alla affärer brukade de avsluta genom de kringresande judarna, som delat upp landsbygden sinsemellan. Var jude hade sina godsägare, som han gjorde affärer med, och det var inte värt att den ene gjorde intrång på den andres område.

Lejba bodde i den närmsta lilla staden, han var stadsbo, han som alla de andra judarna. Men eftersom de färdades vida omkring var judarna säkra nyhetsförmedlare och hade god reda på vad som hände och skedde lite varstans.

— När kommer kommittén? frågade Jan. Har du sett till kommittén?

— Revolutionen är nedslagen. Det kommer ingen kommitté, sade Lejba likgiltigt och svepte över hästryggen med piskan.

De andra såg klentrogna ut. En och annan verkade närmast lättad, några svor i förargelse.

— Finns det i grannbyarna några vackra flickor, som vill gifta sig med en vacker karl? ropade Danilo som alltmer började förlora intresset för revolutionen.

Lejba brukade ofta tjänstgöra som äktenskapsmäklare mellan de olika byarna, eftersom han kände ungdomen överallt, och han skröt själv med att de äktenskap han arrangerade alltid visade sig sällsynt lyckade.

— Nog för att det finns vackra flickor alltid, svarade Lejba och smålog i skägget, men var har du den vackra karlen?

— Där fick du, din bock! gapskrattade bonden Dimitruk. De andra instämde i skrattet.

Det blev mycket skämtat och mycket skrattat kring Lejbass vagn den följande timman. Sedan orkade Lejba inte hålla stilla mitt i solgasset längre utan piskade på hästen och fortsatte upp mot godset.

Det närmade sig middagstid. Genom de öppna köksdörrarna trängde matoset ut till bönderna.

Skaran skingrades.

Danilo föreslog surmulet Jan hovmästare att de skulle gå hem igen.

Trötta och förargade anlände de till tjänarna i parken.